

Âsım kıraat ilmi sahasında temayüz etti; çok güzel sesi ve tilâvetiyle dikkati çekti. Hz. Osman'ın Küfe'ye gönderdiği resmî mushafa göre Kur'an öğretmekle görevlendirilen Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den Ali b. Ebû Tâlib'in kıraatını aldı. Zir b. Hubeyş el-Esedî'den de İbn Mes'ûd'un kıraatını öğrendi. Yine bu iki hocasından ve Ebû Vâil, Mus'ab b. Sa'd b. Ebû Vakkâs gibi tâbîî neslinin ileri gelenlerinden hadis rivayet etti. Kendisinden de hocaları arasında yer alan Atâ b. Ebû Rebâh ve Ebû Sâlih es-Semmân başta olmak üzere Süleyman et-Teymî, Ebû Amr b. Alâ', Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Ebû Bekir Şu'be b. Ayyâş ve daha birçok âlim rivayette bulundu.

Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin vefatı üzerine kıraat hocası olarak onun yerini aldı. Ebû Bekir Şu'be b. Ayyâş, Hafs b. Süleyman, Süleyman el-A'meş, Halîl b. Ahmed, kırâat-ı seb'a imamlarından olan Ebû Amr b. Alâ' ve Hamza ez-Zeyyât kendisinden bu ilimde faydalandı. İbn Hacer el-Heytemî, Ebû Hanîfe'nin de kıraat ilmini Âsım'dan öğrendiğini zikreder (*el-Hayrâtü'l-hisân*, s. 89). Ebû Bekir b. Ayyâş'ın bir rivayetinde yer alan, "Okutma işine -alışverişlerini aksatmamak için- çarşı esnafından başladılar" (bk. İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye*, I, 347; a.mlf., *Müncidü'l-mukri'în*, s. 8) ifadesinden de anlaşılacağı üzere kalabalık bir talebe topluluğu ders almak üzere çevresinde toplanıyor, sırasının gelmesini bekliyordu. Bu talebeleri arasında üvey oğlu Hafs ile Ebû Bekir Şu'be, Âsım'ın kıraatinin ebedileşmesinde farklı bir mazhariyete erdiler. Âsım kıraati denince önce bu iki talebesi hatırlanır oldu. Bunun sebebi, İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a*'sında Âsım'ın kıraatıyla ilgili tesbitlerde diğer bazı râvilerle birlikte bilhassa bu ikisinin rivayetlerine dayanılması, daha sonra gerek kırâat-ı seb'a gerekse aşere* konusunda telif edilen kaynaklarda da tercihin bu iki râviye inhisar ettirmesidir. Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den öğrendiği kıraati Hafs'a, Zir b. Hubeyş'ten öğrendiğini de Ebû Bekir Şu'be'ye öğrettiği bizzat Âsım'dan rivayet edilmiştir.

İbn Mücâhid, Âsım kıraatinin Kûfeliler'ce pek tercih edilmediğini, bu çevrede daha çok Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'ın kıraatinin yaygın olduğunu belirtmekte, sebep olarak, Ebû Bekir Şu'be istisnâ edilecek olursa Âsım'dan bütün

incelikleriyle bu kıraati öğrenenlerin çok olmadığını ve bu konuda Ebû Bekir Şu'be dışında kimseye güvenmediklerini, bunun sonucunda da Küfe'de Âsım kıraatinde az insan yetiştirdiğini zikretmekte ise de (*Kitâbü's-Seb'a*, s. 71) 500 (1106) yılından sonra vefat eden Ahmed el-Enderbî farklı görüş ileri sürerek Kûfeliler'in onun kıraatını benimsediklerini, tâbîî neslinden sonra gelenlerin de kendi zamanına kadar onun kıraatine uydıklarını belirtmektedir (*Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfîn*, s. 95). İbn Mücâhid'e kadar çevresini pek fazla genişletemeyen Âsım kıraati, özellikle Hafs'ın rivayetiyle -belki de İbn Mücâhid'in ölümünü takip eden yıllardan itibaren- Küfe'nin ve hatta Ortadoğu'nun sınırlarını aşmış, nihayet XX. yüzyıl müslümanlarının yaklaşık yüzde doksanının tercih ettiği bir okuyuş tarzı olmuştur. Bunun sebebi, Âsım kıraatinin senedindeki sağlamlık yanında Hafs'ın rivayetindeki sadeliği, Kur'an'da birkaç kelime istisna edilecek olursa (Furkân süresinin 69. âyetinde zamiri medle okunan في, Kıyâme süresinin 27. âyetinde idgamsız okunan من راق ve Mutaffîfîn süresinin 14. âyetinde yine idgamsız okunan راق gibi) kaide dışı okuyuşların bulunmaması, gerek buna bağlı olarak gerekse **beyne beyne***, **ihtilâs*** ve sadece birer istisnaları bulunan (bk. Hûd 11/41; Yûsuf 12/11; Fussilet 41/44) imâle, ısmam ve teshîl gibi bazı mahallî şive ve lehçelerden kaynaklanan, özellikle Arap olmayanların uygulamada zorluk çekecekleri unsurların yer almasıdır.

Âsım'ın kıraattaki tartışmasız güvenirliliğine karşılık hadisteki yeri hakkında değişik değerlendirmeler mevcuttur. Ebû Zûr'a ve Ahmed b. Hanbel onu **sika*** kabul ederken Ebû Hâtim **sadûk*** olarak nitelendirmiş, hadisle ilgili ezberlerinin yetersizliğine ve ayrıca sika olmasına rağmen hadiste fazlaca hata yaptığına işaret edenler olmuştur (bk. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 358; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ**, V, 260). Bununla birlikte rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Ancak Buhârî ve Müslim, Âsım'ın rivayetlerine **mütâbaat*** yoluyla yer vermişlerdir. Kaynakların ittifakla dildeki fesahatine işaret ettikleri Âsım, bazı sûrelerin başlarında yer alan ظه، كهيفس، خم، gibi hurûf-ı mukattaayı müstakil birer âyet olarak kabul etmemiş, bu anlayışı ise Kur'an'daki âyet sayısının tesbitinde Kûfeliler'in değişik sonuca ulaşmalarının sebepleri arasında zikredilmiştir.

Âsım 127 (745) yılının sonlarında Küfe'de vefat etti. Şam'da vefat ettiği ve vefatının 120, 128 ve 129 yıllarında olduğu da ileri sürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 320-321; Halîfe b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 369; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 487; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 530; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 31; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kurrâ'ât*, (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 70-71, 94-97; *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 340-341; Ebû Amr ed-Dânî, *et-Teyssir* (nşr. Otto Pretzl), İstanbul 1930, s. 6; Enderâbî, *Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nasîf el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985, s. 95-108; İbnü'l-Bâzîş, *Kitâbü'l-İknâc* (nşr. Abdülmecîd Katâmiş), Dimaşk 1403, I, 115-117; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 9; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ**, V, 256-261; a.mlf., *Ma'rife-tü'l-kurrâ'* (Beşşâr), I, 88-94; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 357-358; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye*, I, 346-349; a.mlf., *en-Neşr*, I, 146-156; a.mlf., *Müncidü'l-mukri'în*, Kahire 1350, s. 8; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 38-40; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Hayrâtü'l-hisân* (nşr. Halil el-Meys), Beyrut 1403/1983, s. 89; Sezgin, *GAS*, I, 13; Hatice Ahmed Müftî, *Naḥwü'l-kurrâ'i'l-Küfiyyîn*, Mekke 1406/1985, s. 69-70, 258-259, 282; Ömer Aköz, "Âsım", *İTA*, I, 556-558; A. Jeffery, "Âsım", *EL* (İng.), I, 706-707.

MEHMET ALİ SARI

ÂSİM BEY, Giriftzen

(1851-1929)

Türk bestekârı ve neyzen.

Bir ney cinsi olan girift üflemede devrinin en başarılı icracısı olduğu için Giriftzen lakabıyla tanınmış olan Âsım Bey, Yenişehir-i Fenâr'da (bugün Yunanistan'da Larissa şehri) doğdu. Babası Muhzırzâde Ali Efendi'dir. Küçük yaşta müsikiye ilgi duyarak Yenişehir Mevlevîhanesi'ne devam etmeye başladı. Sesinin güzelliği ve müsikiye olan kabiliyeti sebebiyle kısa zamanda dikkati çekti. On üç yaşında **mutrib***e çıktı. Üç dört ay sonra

Giriftzen
Âsım Bey

şeyh tarafından âyinlerdeki ney taksimlerini yapmakla görevlendirildi. Ayrıca Şeyh Nazif Efendi'den Farsça öğrenecek Meşnevî okudu. On yedi yaşlarında Maliye Nezâreti'nde görev aldı ve İstanbul'a gitti. Bir müddet sonra İzmir ve Aydın'a tayin edilerek üç yıl kadar idarî görevlerde bulundu. İzmir'de askerî hesap memuru olarak çalışırken mülâzım rütbesiyle subay oldu. İstanbul'a döndükten sonra Sultan Abdülaziz tarafından kurulan itfaiye teşkilâtında yüzbaşı olarak çalıştı (1872). 1877-1878 Osmanlı - Rus savaşına bölük kumandanı göreviyle katıldı. Savaşın sona İstanbul'a dönen Âsım Bey binbaşı rütbesiyle Üsküdar itfaiye kumandanı oldu. Girift üflemedeki başarısıyla tanındı ve devrin belli başlı bütün müşiki meclislerine devam etmeye başladı. Bu yıllarda tanıştığı Müşir Fuad Paşa'nın sürgüne gönderilmesi üzerine paşaya yakınlığından dolayı o da Amasya'da ikamete mecbur edildi (1900). Meşrutiyet'in ilânı üzerine İstanbul'a ve itfaiyedeki görevine döndü (1908). Buradan emekli olduktan sonra tekrar Amasya'ya giderek oraya yerleşti. Bir ara ziyaret için geldiği İstanbul'da hastalanarak vefat etti (Şubat 1929) ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından sonra adı İstanbul'da Aksaray civarında bir sokağa verildi.

Eserleriyle de zamanının önemli bestekârları arasında yer alan Âsım Bey'in ney üflemedeki ilk hocası Neyzen Yüsf Paşa'nın talebelerinden Hasan Dede'dir. İstanbul'a geldikten sonra ise meşhur neyzen Sâlim Bey'den meşketmiştir. Osmanlı-Rus savaşına katılmak için İstanbul'dan ayrıldığında hocası Sâlim Bey'in yanında kolayca taşıyabilmesi için hediye ettiği giriftle savaş yıllarında meşgul olarak iyi bir giriftzen olmuştur. Savaş dönüşü İstanbul'a geldiğinde Neyzen Yüsf Paşa, Hacı Ârif Bey, Bolâhenk Nûri Bey, Tanbûrî Ali Efendi, Medenî Aziz Efendi gibi müşiki üstatları ile arkadaşlık etmiş ve onlardan faydalanmıştır. Türk müşikisini Avrupa'da tanıtmak maksadıyla Tanbûrî Cemil Bey'le birlikte bir grup kurarak başarılı çalışmalar yapmışlarsa da her ikisinin de hastalanması sebebiyle Avrupa gezisine çıkılamamış ve teşebbüs sonuçsuz kalmıştır. Toplam olarak yirmi yıldan fazla kaldığı Amasya'da birçok talebe yetiştirdiği gibi İstiklâl Marşı'nın bugün okunmayan bestelerinden birinin de bestekârlarındandır. Zamanımıza saz ve sözlü eserlerinden kırk üçünün notası ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, V, 469-470; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 76-80; Öztuna, *TMA*, I, 74-75; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 63, 82, 84, 86, 94, 117, 149, 173, 202, 204, 206, 240, 273; a.mlf., *TSM Saz Eserleri*, s. 28, 31, 52, 54, 58; Sâim, "Meşhur Giriftzen Âsım Bey'i Ziyaret", *İkdam*, İstanbul 15 Zilhicce 1343/7 Temmuz 1925; "En İhtiyar Müşikişinâsımızla Mülâkat", *Vakit*, İstanbul 15 Rebülevvel 1345/23 Eylül 1926; Refik Ahmed Sevengil, "Âsım. Giriftzen Âsım", *İTA*, I, 564; Rüşen Ferid Kam, "Giriftzen Âsım Bey", *Radjo Mecmuası*, VII/74, Ankara 1948, s. 9; Vecdi Seyhun, "Giriftzen Âsım Bey", *TMD*, II/23 (1949), s. 7, 9.

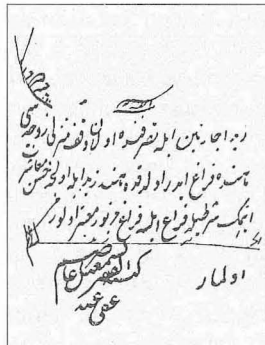
NURİ ÖZCAN

ÂSİM EFENDİ, Çelebizâde

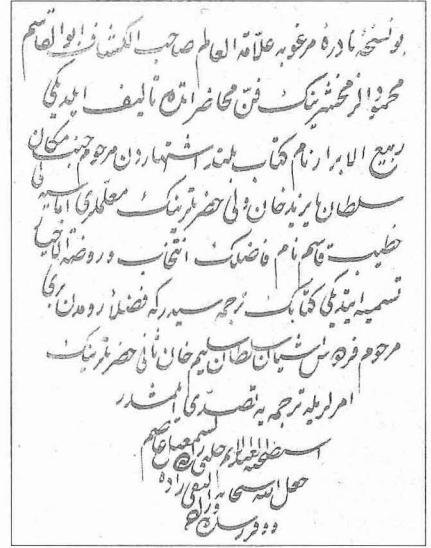
(ö. 1173/1760)

Osmanlı şeyhülislâmı,
vak'anüvis ve şair.

Daha çok babası Reisülküttâb Mehmed Efendi'nin sıfatına nisbetle Küçük-çelebizâde, bazan da sadece Çelebizâde olarak anılır. İstanbul'da doğmuş ve iyi bir tahsil gördü. Özellikle devrinin ünlü şair, müşikişinas ve hattatı Abdülbâki Ârif Efendi'den faydalandı. İstanbul'da çeşitli medreselerde müderrislik, bazı yerlerde kadılık yaptı. 1723 yılında Damad İbrahim Paşa tarafından Râşid Mehmed Efendi'nin yerine vak'anüvisliğe tayin edildi; 1748'de İstanbul kadısı oldu. 1757'de Anadolu kazaskerliğine getirildiyse de kısa bir süre sonra azledildi. Bu arada kendisine Rumeli kazaskerliği payesi verilen İsmail Âsım Efendi, 1759 yılında Koca Ragıp Paşa'nın tavsiyesi üzerine şeyhülislâmlığa getirildi. Bu görevde iken 16 Şubat 1760 gecesi vefat etti. Mezarı, ikinci kayınpederi Hekimbaşı Kazasker Ömer Efendi'nin İstanbul'da Molla Gürânî'de yaptırdığı medrese avlusundadır. Bu medreseyi mektep, çeşme ve kütüphane ilâvesiyle Âsım Efendi genişletmiş, hatta burası onun adıyla anılır olmuştur. Kütüphane 1310 (1892) zelzelesinde harap olduğundan burada-

Çelebizâde
Âsım
Efendi'nin
vakıfla
ilgili
bir fetvası
(İlmîyye
Salnâmesi
s. 533)

Çelebizâde Âsım Efendi'nin özel kütüphanesinden günümüze intikal eden eserlerden birinin istishâb kaydını gösteren son sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3729)

ki kitaplar o devirde Kütüphane-i Umûmî adıyla anılan bugünkü Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Çelebizâde daha çok vak'anüvisliği ve bu sırada kaleme aldığı *Târih*'i ile ün yapmıştır. İbrahim Müteferrika tarafından (1153) ve ayrıca Matbaa-i Âmir'e de *Râşid Târihi*'nin zeyli olarak basılan (1282) eser, 1722-1729 yılları arasındaki olayları anlatmaktadır. Âsım Efendi'nin de katıldığı Damad İbrahim Paşa'nın özel toplantıları, helva sohbetleri, Çırağan safaları, Sâdâbâd eğlenceleri ve Lâle Devri için birinci elden kaynak eserlerdendir. Muhtevasını tayinler, aziller, siyasî hadiseler, törenler ve İran olaylarının teşkil ettiği eserde beş hatt-ı hümayun ve İran savaşlarıyla ilgili dört fetvâ sûreti ile Batı İran'ın taksimine ait 1724 Osmanlı-Rus muâhedesinin metni de (s. 158 vd.) vardır. Âsım Efendi vak'anüvis olduğu için iktidar mevkiindeki devlet büyüklerini tenkitten kaçınmış, eserinde bu dönemin hemen sadece parlak yönlerini aksettirmiştir. Üslûbu sade ve açıktır.

Âsım mahlasını kullanan Çelebizâde'nin şiirleri, devrinin ünlü şairleri Nedim, Seyyid Vehbî ve Neylî gibi şairler yanında sönük kalır. Aslında pürüzsüz ve samimi bir ifadeye sahip olan şiirlerinin çoğu, histen çok fikrin hâkim olduğu Nâbî tarzındadır. Ancak o Nedim tarzında değerli bazı gazeller de söylemiştir.